

Predikant zijn in tijden van corona

Buiten is het lente en onze tuin is vol vogels, bloemen en zon. Als we wandelen ziet het Twentse landschap er adembenemend mooi uit met de bloeiende bomen naast de karakteristieke Twentse boerderijen in het glooiende landschap. Maar tegelijkertijd is het een ongekende crisis in de wereld. Vol zorg luisteren wij naar het journaal, lezen we de krant en horen we verhalen van mensen die getroffen zijn: bijvoorbeeld musici in onze familie die helemaal geen inkomsten meer hebben en zich zorgen maken over hoe het verder moet. En dan hebben wij nog geluk dat er in onze directe kring geen zieken zijn.

We leven in een vreemde, onwerkelijke wereld. Zoveel zo anders dan we gewend zijn. Op straat deinzen we achteruit als er andere mensen naderen en in de winkel lopen we schichtig langs de schappen. Ons huis is ineens niet meer gastvrij: niemand komt meer mee-eten of gezellig op bezoek. Wat lastig: een maatschappij die ineens vraagt om afstand, terwijl ik iemand ben van nabijheid. Nabijheid die ook zo wezenlijk is voor mijn werk als predikant.

Het verhaal van de Emmausgangers is altijd een bron van inspiratie voor mij geweest. Waar mensen samen oplopen, ontstaat er nabijheid. Daarin is zelfs de nabijheid van de Eeuwige voelbaar. De Eeuwige is de Aanwezige, de Nabije - de naam van de Eeuwige: Ik ben erbij, Ik zal er zijn. Jezus is als een zoon van de Vader: hij is mensen nabij, juist ook die mensen waar vaak met een boog omheen gegaan wordt: mensen met verdriet, met zorgen, met een ziekte, met een probleem.

Als predikant wil ik mensen nabij zijn in situaties van vreugde, maar ook van verdriet. Nabijheid betekent: huisbezoeken, elkaar een hand geven, elkaar in de ogen kijken - en nu ineens is er het coronavirus en dat maakt alles anders. Ons huis is stil en leeg: ik vraag geen gemeenteleden meer binnen. Gesprekjes op straat zijn kort - we staan ver uit elkaar en je moet roepen om elkaar te bereiken. Er zijn geen vieringen meer - en juist daar zagen wij elkaar: al die handen die ik geef na afloop - en daarbij voel je soms van alles: dat mensen geraakt zijn, dat ze het moeilijk hebben .. Daarna is er altijd koffie en ruimte voor gesprek, om je 'voelhorens' uit te steken, om nabij te zijn en mensen de gelegenheid te geven 'tussen neus en lippen door' even iets tegen je te zeggen. Veel mensen bellen je niet met hun sores: ze willen je niet lastigvallen. Maar bij de koffie even iets zeggen, dat is makkelijker. En nu is dat allemaal ineens niet meer mogelijk.

Omdat zoveel dingen ineens anders zijn en anders moeten, kan het niet anders of je gaat meer nadenken. Wanneer de vanzelfsprekendheid weg is, komt er ruimte voor vragen. In het besef dat nabijheid belangrijk is, dat ik daarmee iets van de Eeuwige, de Aanwezige voelbaar kan maken, is de vraag: hoe kan ik in deze tijd nabij zijn?

Gelukkig is er telefoon, is er whatsapp, is er mail. Op zondagmorgen zit ik na de viering bij de computer en komen er berichtjes binnen. Gelukkig ben ik hier al een paar jaar predikant zodat ik veel mensen al ken. Dat maakt het makkelijker te communiceren via telefoon of mail. Want je mist wel dingen: gezichtsuitdrukking, lichaamstaal en de thuissituatie, de sfeer. Communicatie via de techniek is per definitie minder nabij dan communicatie waarbij je elkaar echt ontmoet. Een gedicht voorlezen of samen bidden - kan dat via de telefoon? In andere situaties, bij pastoraat op afstand (een overgebleven contact uit een eerdere gemeente) heb ik dat wel gedaan. Maar ik moet eerst over een drempel heen.

Ik heb in deze tijd ook een uitvaart. De laatste weken heb ik alleen maar contact via de mail. Bellen durf ik niet, omdat telefoon zo dwingend is en zo kan storen. Gelukkig heb ik vlak voor de maatregelen begonnen nog een uitgebreid bezoek gebracht. Een hand vasthouden, dat is zo wezenlijk. Soms kun je met woorden iemand niet meer bereiken - maar wel via die hand. Op een avond krijg ik heel laat nog een mail: de zieke is gestorven. Ik stuur woorden van meeleven terug via de mail. Enkele dagen later is er het voorbereidingsgesprek voor de uitvaart, via skype. Het is fijn om mensen te kunnen zien, gezichten en namen die bij elkaar horen, gezichtsuitdrukkingen en gebaren van liefde en verbondenheid onderling te

kunnen zien. De uitvaart wordt uitgezonden via kerkdienst gemist. Inmiddels is dat ook de manier waarop wij onze vieringen vormgeven. Het lukt wonderwel om de verbondenheid te ervaren. Dat voel ik als ik voorga in een lege kerk én als ik, wanneer een collega voorgaat, zelf bij mijn laptop zit, met de brandende kaars en het liedboek ernaast.

Vieringen zijn meer dan een predikant, een organist, liederen en een preek. Voor vieringen is de gemeenschap van levensbelang. In het jodendom heb je het minjan: de groep draagt het gebed. Maar aan de andere kant: waar 2 of 3 in mijn naam bijeen zijn, ben ik in hun midden. Het vraagt om verbeeldingskracht: die anderen erbij te weten. Zij zitten thuis, op hun eigen bank of stoel bij hun laptop of tablet - en tegelijkertijd zijn ze ook daar waar gevierd wordt, in de kerk.

Bij een van de vieringen ben ik de viering zo begonnen:

Geloven gaat vaker om dingen die je niet ziet: God bijvoorbeeld. En kerk is ook heel vaak wat je niet kunt zien: bijvoorbeeld dat je nadenkt over dingen, dat je voelt dat je bij elkaar hoort en bij de Eeuwige. Ook door de week zijn we samen kerk, maar zien we elkaar niet. Er zijn mensen die al enorm ervaren zijn met deze vorm van kerkzijn - elke zondag zijn er mensen die meedoen via kerkteléfono of kerkdienst gemist, mensen die al lange tijd niet meer naar de kerk kunnen vanwege hun gezondheid of omdat zij hun partner die niet meer mee kan niet in de steek willen laten. Wij allemaal kunnen nu eens ervaren hoe dat is. Hoe belangrijk het is dat je erbij hoort, ook al zie je de ander niet en ziet de ander jou niet. Je zou dus kunnen zeggen: dit is voor ons allen een oefening in ander kijken -in meer zien dan er is.

Dat is geloven trouwens heel vaak: de tulp zien in de bloembol, de vlinder zien in de rups ..

Vergezichten zien. Dit is dus geen leeg gebouw, maar een volle kerk. Want kerk betekent meer dan gebouw: het is een gemeenschap van mensen. Een Italiaanse priester had foto's van al zijn parochianen op de stoelen gezet. In gedachten kunnen wij dat ook doen: ons de gezichten voor de geest halen van anderen met wie wij ons verbonden voelen. We zien elkaar niet. Maar samen zijn we kerk.

Bij een uitvaart is er de verbondenheid met de gestorvene. Dat is vaak een grote kracht, die kan helpen om de verbondenheid tijdens de uitvaart op afstand te ervaren. Als predikant is er de uitdaging om deze deelnemers op afstand ook regelmatig direct erbij te betrekken. Zo kunnen zij voelen dat zij erbij horen én kan de familie voelen dat zij niet alleen is, maar dat er een grote kring van mensen om hen heen staat. Het vraagt verbeeldingskracht om die mensen te zien zitten, met hun eigen verdriet bij hun eigen laptop - en toch ook verbonden met de naaste familie in de kerk. Het is een oefening in inclusief spreken - en ik besef dat ik kerkteléfonoluisteraars vaak tekortgedaan heb. Meermalen in de viering benoem ik de verbondenheid met mensen thuis en stel ik hen als het ware present. Ik roep mensen op creatief te zijn en verbondenheid op deze dag voelbaar en zichtbaar te maken door deze dagen hun meeleven en herinneringen aan de gestorvene te delen met de naaste familie. Ik probeer de familie te helpen

Het moeilijkste vond ik hoe de begrafenis niet eindigde in een troostende ontmoeting met elkaar, maar in eenieder zijns/haars weegs gaan. Het samenzijn is ook een ritueel dat nabestaanden helpt de stap het leven weer in te maken. Het voelt vreemd de familie in de auto te zien stappen en zelf ook gewoon maar weg te rijden. Wat kunnen we, als deze situatie langer duurt, doen om dit anders in te vullen?

Een andere zorg die ik heb, is hoe ik de kinderen en jongeren bereik. Zij gaan niet bij kerkdienst gemist alleen naar een audio-aflevering van een viering luisteren. Ik probeer verschillende dingen uit: ik stuur allereerst ouders materiaal om met hun kinderen mee aan de slag te gaan. Met Pasen stuur ik alle kinderen en jongeren een tas met een brief, iets lekkers, en materiaal. Voor de jonge kinderen om iets te knutselen en om daarmee samen een slinger van verbinding te maken. Voor de jongeren maak ik een kahoot (een quiz via internet) en tot mijn verrassing doen er best veel mee. Ook hier is creativiteit gevraagd: als kinderen niet naar de kerk komen, moet ik naar hén toe. Het voordeel daarvan, besef ik, dat ook kinderen en jongeren die niet naar de kerk komen maar er wel bij horen, ook aandacht krijgen. Met

name de positieve reacties van niet kerkgaande jongeren, versterkt mij in het idee dat dit zinvol is - en niet alleen in corona tijden.

Voor deze zomer en het nieuwe seizoen blijven veel vragen. Hoe kun je in een anderhalve meter samenleving kerk zijn en de Aanwezige, Nabije ervaren? Het is een uitdaging die mij aan de ene kant vastbesloten maakt, en tegelijkertijd kost het mij buitengewoon veel energie en maakt het soms moedeloos. Want ik heb in deze weken geleerd filmpjes te maken voor een 'Moment van verbinding' - maar ik beseft dat ik daarbij vooral aan het 'zenden' ben en dat het interactieve wegvalt. Kan kringwerk met afstand? Hoe kun je mensen op elkaar laten reageren en met elkaar in gesprek laten gaan? Onze digitale nieuwsbrief is van een brief vol actuele informatie meer en meer een inspiratiebron geworden, waarin we ook dingen met elkaar delen: gedichten, inspirerende sites etc. Is dat iets alleen voor nu, of is dat blijvend?

Meer dan anders ben ik op zoek naar wat anderen in deze situatie doen. Ik bekijk filmpjes die collega's gemaakt hebben, lees teksten die collega's delen, mail met collega's en vraag naar hun ervaringen. Ik merk dat wat anderen doen mij inspireert. Het helpt mij mijn eigen antwoorden te vinden en mijn eigen mogelijkheden te ontdekken om in deze omstandigheden mensen nabij te zijn.

Omdat zoveel dingen ineens anders zijn en anders moeten, kan het niet anders of je gaat meer nadenken. Wanneer de vanzelfsprekendheid weg is, komt er ruimte voor vragen. Ik heb nog lang niet alle antwoorden gevonden. Maar ik voel wel, dat ik hierdoor ook op andere sporen terecht kom en dat het mij nieuwe inzichten en kansen geeft. Daarin ervaar ik zélf de Aanwezige, ook in deze vreemde tijd.

Monica Schwarz, predikante van De Bleek, Almelo